

Locul științelor sociale în revoluția științifică-tehnică contemporană și explozia informațională

dr. Mircea Ioanid

Epoca contemporană este caracterizată nu numai de mutații revoluționare pe planul vieții sociale, economice și politice. Ea este de asemenea o epocă de prefaceri revoluționare în toate domeniile științei, de transformare a științei într-o forță directă de producție. „Trăim — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — o epocă de profunde transformări sociale și, în același timp, de dezvoltare explozivă a cunoașterii științifice, de descoperiri fundamentale în toate domeniile cercetării, de înnoire vertiginoasă a tehnicii — epoca celei mai grandioase revoluții științifico-tehnice cunoscute în istorie. În aceste condiții, progresul oricărei națiuni nu se mai poate realiza decât punând la baza întregii vieți economico-sociale rezultatele noilor descoperiri din toate domeniile cunoașterii, tot ce creează mai de preț geniul uman pe toate meridianele lumii”¹.

Dezvoltarea în ultima treime de veac a unei autentice „industrii a cunoașterii” în care „lucrează” la nivel mondial milioane de oameni precum și transformarea științei într-o forță nemijlocită de producție a determinat luarea în considerație a științei dintr-un unghi nou și neprevăzut: știința ca obiect de cercetare. A apărut astfel știința despre știință, cunoscută în țara noastră și sub denumirea de știință², disciplină care își propune studierea științei din punct de vedere istoric, economic, sociologic, politologic, psihologic, organizațional, avînd pe planul praxisului menirea fundamentării și elaborării de politici ale științelor și cu deosebire modele privind structuri și fluxuri optime, capabile să asigure performanțe relevante pe planul creativității. Inițiată de savantul englez John Bernal³, noua disciplină a cunoscut progrese rapide prin lucrările unor specialiști ca Derek J. de Solla Price⁴, Robert K. Merton⁵, P. Auger⁶, Valter Roman⁷, G. Dobrov⁸, Radovan Richta⁹ ș. a., căpătînd în ultima vreme un pronunțat

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Edit. politică, 1973, p. 591.

² Termenul a fost introdus de Octavian Neamțu, în cadrul dezbaterilor metodologice din Centrul de documentare științifică (1965—1966).

³ John Bernal, *Știința în istoria societății*, Edit. politică, București, 1964.

⁴ Lucrarea acestuia „Little Science, Big Science”, apărută în limba română în 1971.

⁵ Cunoscutul sociolog american a efectuat o serie de cercetări scientometrice, unele cu adevărat remarcabile. Unul din meritele lui Merton este acela de a fi dezvăluit mecanismele elementare de acceptare și respingere a informației care îmbracă forme noi prin apariția unor noi agenți ai științei, referenții. Traducerea românească în *Societăți prezente, societăți viitoare*, Edit. Politică, 1972.

⁶ P. Auger, *Tendances actuelles de la recherche scientifique*, Paris, Unesco, 1963. Este de remarcat că o serie de date și ipoteze emise cu deosebire în anii '60, cum sînt cele care admit creșterea exponențială a volumului cercetărilor, faptul că generația actuală a creat 90 % din cunoștințele dobîndite de-a lungul istoriei, că apar în lume circa 100 000—150 000 titluri de reviste etc. se dovedesc pură fantezie. Este regretabil că unii autori români au preluat necritic aceste date și ipoteze.

⁷ Cercetătorul român abordează problemele revoluției științifico-tehnice, în prezent încercînd elaborarea unei teorii generale a revoluției științifico-tehnice. Vezi: *Secolul XX, secolul marilor revoluții*, Edit. Academiei, 1976.

⁸ G. Dobrov, *Nauka v nauke*, Naukova Dumka, 1976. Un valoros studiu a fost publicat în limba română în: *Știință și dezvoltare*, CIDSP, 1971.

⁹ Radovan Richta, *Civilizația la răsărite*. Edit. Politică, 1970.

caracter operațional. Reprezentanții noii discipline au căutat să elucideze o serie de concepte și legități, impunând opiniei științifice mondiale cu deosebire două concepte cheie: „revoluția științifică și tehnică” și „explozia informațională”, considerate ca definitorii pentru *actuala etapă* a dezvoltării științei. A fost demonstrat faptul că revoluția științifică și tehnică are influențe profunde și complexe asupra tuturor domeniilor vieții sociale. Impactul științei asupra societății este exprimat de formula „R & D” — „cercetare și dezvoltare”, care scoate în evidență vocația transformatoare a științei contemporane, rolul ei important în dezvoltarea diverselor componente ale societății. Lumea a conștientizat într-o măsură tot mai mare faptul că știința a devenit în zilele noastre un factor fundamental al progresului istoric, iar stocul de informații și performanțele potențiale ale acestora un indicator al avuției națiunilor. Statele alocă cote importante din venitul național investițiilor în știință, au fost create ministere ale științei, se elaborează planuri și prognoze ale cercetării. Devenită problemă mondială, prin capacitatea de a lichida decalaje economice și tehnologice, știința va forma obiectul unei proiectate conferințe speciale a Organizației Națiunilor Unite, care va discuta problemele transferului de cunoștințe, tehnologii și informații în viziunea instaurării unei noi ordini economice internaționale (1979 — Viena).

Revoluția științifică și tehnică, fenomen de amplă semnificație istorică și care reprezintă o dimensiune fundamentală a epocii contemporane, a cuprins nu numai științele naturii și tehnologice, ci toate sferele cunoașterii științifice, inclusiv științele sociale și politice. Faptul că procesul revoluționar parcurs de științele sociale este în această etapă mai puțin spectaculos nu înseamnă însă că el este și mai puțin profund și relevant. Dimpotrivă, progresul înregistrat de științele sociale în ultimile decenii ne obligă să-l raportăm la anumite mutații în structurile fundamentale ale civilizațiilor și progresului contemporan, mutații care, ele însele, nu și-au dezvăluit toate valențele și semnificațiile obiective. Evident, a apărut o nouă problematică în fața științelor sociale, care prin amploare, complexitate și dinamică solieită într-o modalitate radical nouă acest registru al științei.

În ultimele decenii au fost consemnate progrese relevante pe planul generalizării noii etape a procesului revoluționar mondial, a problemelor, referitoare la strategiile originale de progres ale națiunilor socialiste și la noile tipuri de relații care se statornicesc între națiuni și strategiile lor etc. Au apărut discipline noi, cu deosebire funcții operaționale, au fost asimilate noi metode și tehnici de investigație, s-au obținut progrese remarcabile pe planul elaborării aparatului conceptual.

Revoluția științifică-tehnică influențează viața socială nu numai prin schimbările pe care le determină în forțele de producție ci și prin influența exercitată direct de către științele sociale asupra relațiilor de producție și a complexului suprastructural. De asemenea, științele sociale exercită o influență directă asupra forțelor de producție, prin soluții economice, ergonomice, de design etc., care dețin azi o pondere remarcabilă în decizii tehnologice. Tocmai acest impact global al științei asupra întregii sfere a socialului constituie o particularitate a revoluției științifice și tehnice.

Reducerea revoluției științifice și tehnice la domeniul științelor naturii și tehnologice dă o imagine unilaterală a acestui fenomen complex, putînd, tocmai în virtutea acestui fapt, duce la concluzii eronate. În primul rînd, o astfel de abordare diminuează rolul științelor sociale ca factor nemijlocit al progresului contemporan, tocmai într-o perioadă cînd ele încep să joace un rol tot mai important. Pe de altă parte, o astfel de concepție poate duce la politici ale științelor oglindite în priorități și opțiuni care contravin cerințelor obiective.

Este adevărat, în trecut, științele naturii și tehnice îndeplineau în mod exclusiv funcția de factor al dezvoltării, în timp ce domeniul științelor sociale îndeplinea cu deosebire funcția de factor educativ și ideologic, avînd un rol formativ în dezvoltarea culturală, umanistă a individului. În aceste condiții, în ciuda funcției praxeologice — este adevărat însă limitată — a științelor sociale, o afirmație cel puțin paradoxală ca aceasta: „științele sociale sînt frumoase, dar fără foloase” (J. Bernal, 1964) era plauzibilă și nimeni nu îndrăznește să o contrazică. Astăzi însă lucrurile se prezintă cu totul altfel. Se cristalizează tot mai mult aportul economiei și econometriei, al sociologiei și psihologiei, al științelor organizaționale, politice, științei conducerii etc., la procesul de cunoaștere și acțiune socială, funcția unor domenii ale științelor sociale de factor nemijlocit al dezvoltării. Iar în socialism, această contribuție cunoaște în prezent și cu atît mai mult din perspectiva viitorului, dimensiuni cu totul originale. Astfel, se poate considera că această schimbare a statutului științelor sociale se află abia la începutul unui proces care se anunță îndelungat și de vaste proporții. Teza lui Marx cu privire la funcția transformatoare a filozofiei, și, pe un plan mai larg, a tuturor științelor sociale își găsește din ce în ce mai mult o confirmare în funcția lor pregnant praxeologică.

În cadrul acestei „componente sociale” a științei, însăși filozofia înregistrează modificări substanțiale de statut. Societatea contemporană este pătrunsă de spiritul filozofiei. Filo-

zofia a pus stăpînire pe coloanele ziarelor cotidiene, pe emisiunile posturilor de radio și televiziune, pe cinematografie, teatru, literatură și artă. Toate formele conștiinței, toate sferele vieții sociale sînt mai filozofice decît oricînd. Niciodată ca în zilele noastre decizia individuală și colectivă nu a implicat într-o asemenea măsură viziuni și opțiuni filozofice. Nimeni nu poate tăgădui că marile dialoguri și confruntări contemporane situează problematica filozofică în centrul vieții fiecărui individ și al societății în ansamblu. Această funcție nouă a filozofiei influențează pe cîi multiple științele sociale mai ales cînd acestea din urmă capătă aspectele de *înginerie socială* cu viguroase funcții prospective.

Este de prevăzut că științele sociale vor parcurge în perioada imediat următoare și de perspectivă o deosebită înflorire. Ele tind în mod obiectiv să dețină o pondere hotărîtoare în ansamblul științei, fiind chemate să studieze dificilele probleme cu care este confruntată societatea contemporană și să elaboreze soluții. Aceasta deoarece gravele probleme ale prezentului cum sînt: decalajul economic între națiuni, ale accesului tuturor națiunilor la achizițiile recente științifice și tehnologice precum și ale folosirii eficiente a acestora aparțin în ultimă instanță, științelor politice, sociale și economice, sociologiei științei și politicii științei. Dar chiar cerințele dezvoltării științelor naturii și ale tehnologiei impun apelul sistematic la investigația socială. Faptul că anumite progrese științifice și tehnologice au dus la diferite tipuri de crize ecologice și la perturbări demografice se explică prin aceea că introducerea acestora nu a fost pregătită prin transcrierea de către științele sociale, în limbaje specifice, a impactului noilor descoperiri și tehnologii asupra relației om-natură și asupra socialului în general. Tot așa cum implementarea unor noi tehnologii, fără elaborarea în prealabil sau concomitent de către știință a unei *metodologii sociale* de asimilare și valorificare, duce la o eficiență scăzută, iar în unele cazuri pune sub semnul întrebării eficiența investiției.

Așadar, dezvoltarea științelor sociale nu este un fenomen aleatoriu și nici o modă. Ea rezultă din particularitățile ascendenței civilizației socialiste, din nevoile stringente ale soluționării unor probleme social-economice și politice cu care sînt confruntate națiunile, din complexitatea vieții sociale internaționale, din intensificarea procesului revoluționar mondial precum și din înseși legăturile dezvoltării științei.

Faptul că funcția actuală excepțională a științelor sociale nu a fost conștientizată încă pretutindeni și la amploarea cuvenită, că în rîndul unor savanți prestigioși mai persistă rezerve cu privire la funcția gnoseologică și praxeologică a științelor sociale, nu poate frîna ascensiunea lor inerentă deși li poate pune obstacole serioase. (Este uimitor, în acest sens, să constatăm că un cercetător ca D. J. Solla Price, care nu a adus nici o contribuție în disciplina sa de bază, fizica, conservîndu-și șanse de a rămîne în istoria științei exclusiv pentru contribuții în domeniul sociologiei științei, poate susține că științele sociale sînt utile doar pe plan educațional! În această poziție se resimte influența climatului epistemologic neopozitivist, climat care însă a început să suscite replici viguroase de talia aceleia dată de Th. S. Kuhn, în anii '60).

Un indicator important îl constituie creșterea excepțională a numărului de cercetări efectuate și publicate în domeniul științelor sociale în lume. Este semnificativ că din cele circa 55 000 de reviste publicate în lume în 1976 aproximativ 50% aparțin domeniului științelor sociale sau unor sfere de activitate socială (turism, *loisir*, sport etc.). În ceea ce privește cărțile, numărul celor din științe sociale depășește net pe cel din științele naturii și tehnologiei. În 1976 au apărut aproximativ un milion de lucrări în științele sociale¹⁰. Mai mult, este de observat că în ultimii ani volumul de lucrări noi apărute în științele sociale a continuat să crească în timp ce volumul de lucrări în științele naturii și cele „exacte” pare să fi rămas constant, ceea ce s-ar putea explica prin atingerea unui prag de saturație. Este grăitor faptul că în 1974, cheltuielile pentru fizică în S.U.A. erau — pentru prima oară sub nivelul celor din 1964, că din 1972 în aceeași țară se scad sistematic cheltuielile în domenii ca matematică, chimie, în timp ce cheltuielile pentru științele sociale (în prețuri constante) reprezentau în 1974 aproape dublu față de 1964¹¹.

Un alt indicator al ascensiunii științelor sociale îl constituie apariția unor unități de cercetare cu sute de specialiști, care dispun de cele mai moderne utilaje pentru stocarea și analiza informațiilor. Mai presus însă decît date statistice care oglindesc precumpănitor aspecte formale, elemente de conținut intervenite în evoluția științelor sociale marchează vizibil progresul acestora. Aproximarea de către științele sociale a unor metode și tehnici noi din domeniul matematicii, informaticii, statisticii etc. apariția unor noi discipline și cu deosebire a științelor orga-

¹⁰ Este de constatat că „explozia informațională” continuă în științele sociale. Pentru acest registru al științei termenul de „explozie informațională” este utilizat în țara noastră de Tudor Bugnariu (1974) într-un interviu acordat unei reviste de informatologie: *Probleme de informare documentară*, 1974, nr. 1.

¹¹ Report of the National Science Board 1975.

nizaționale, capacitatea științelor sociale de a pătrunde în esența unor fenomene și procese și de a elabora soluții de optimizare oglindesc mutațiile importante survenite în ultimele decenii. *Semnificația cercetărilor în domeniul științelor sociale este dată și de faptul că în prezent o soluție economică, organizatorică etc., poate să fie cel puțin tot atât de eficientă pe plan social ca și o inovație tehnică.*

Locul real, pe plan praxeologic, al științelor sociale este oglindit și de diversificarea planurilor de investigație și acțiune. Astfel, în prezent, cercetarea socială se desfășoară 1. la nivel teoretic fundamental (catedre, institute de cercetare specializate), 2. la nivel aplicativ (unități specializate), fiecărui nivel corespunzându-i o serie de paliere (trepte) de investigație și acțiune. Astfel, *consultingul* social, care aparține precumpănitor nivelului aplicativ, îi corespunde un evantai excepțional de obiecte, acțiuni și procese sociale, începând cu astfel de microcelule ca familia, echipa de muncă și sfârșind cu probleme ale contabilității naționale și strategii mondiale în chestiuni de alimentație, politici ale resurselor etc.

Deși însemnat, aportul real al științelor sociale la soluționarea unor dificile probleme sociale nu constituie singurul argument în favoarea lor. Un alt argument important îl constituie faptul că, spre deosebire de științele naturii, a căror dezvoltare implică investiții importante și presupune existența unei puternice baze tehnologice, științele sociale sînt mult mai puțin costisitoare. Pe plan mondial, costurile de formare a specialiștilor în științele sociale sînt net inferioare celor reclamate de formarea specialiștilor în științele naturii și tehnologiei. Dar nu numai atât. Există o serioasă diferență în ceea ce privește costurile cercetărilor în domeniul științelor naturii și ale tehnologiei față de cele reclamate de cercetările din științele sociale. Cu toate că în ultimele decenii cercetarea psihologică, econometrică, sociologică etc. a devenit mai costisitoare datorită aparaturii moderne utilizate, cercetarea în științele sociale rămîne în continuare mult mai ieftină decît cea din domeniul fizicii, chimiei, biologiei, tehnologiei etc.

Considerațiile de mai sus, privind locul și rolul științelor sociale în societățile prezente și viitoare duc la constatarea unei deosebiri între procesele de integrare socială a științei, vizibile deopotrivă în socialism și capitalism.

O dimensiune esențială a societății socialiste o reprezintă caracterul de *societate structural experimentală*. Aceasta rezultă din particularitățile confruntării cu noul, propriu societății socialiste: 1. *aspectul global*, în sensul că vizează reconstrucția întregii vieți materiale și spirituale; 2. *procesul de construcție și reconstrucție* impune cu necesitate folosirea de modele care nu au fost experimentate de societățile anterioare; 3. *procesul de construcție și reconstrucție* se desfășoară *dirijat*, pe bază de *proiecții și planuri*; 4. *ca aspecte ale autoreglării sistemului social, corecțiile sînt componente ale procesului de construcție*, urmărind în mod prioritar promovarea noului.

Construirea societății socialiste se desfășoară concomitent ca *proces istoric* și ca *demers științific*. Dezvoltarea vieții economico-sociale ca *proiecție socială*, ca *plan*, solicită în măsură tot mai mare *investigația științifică complexă, experimentul, inclusiv experimentul simulat*. În socialism, orice avans major pe plan social rezultă în chip firesc din cercetare și experiment, pentru a fi prevenite astfel disfuncțiile și a se reduce cîmpul de acțiune a elementului spontan. Integrarea științei, cu deosebire a științelor sociale, în societatea socialistă, rezultă din înseși legăturile dezvoltării, din natura specifică a procesului de *autoperfecționare* și maturizare a organismului social și îmbracă în chip necesar forma unui proces științific. Limitele folosirii științelor sociale în socialism rezultă în cea mai mare măsură din limitele capacității lor concret istorice, sub aspect epistemologic și operațional, limite care se explică în bună măsură prin subfinanțare. Prin caracterul său de societate structural-experimentală, socialismul reprezintă în mod obiectiv cadrul social optim de dezvoltare a științei, care este solicitată sistematic să studieze procesele sociale în devenirea lor istorică, oferind soluții sub forma strategiilor alternative.

În capitalism, fenomenul de integrare a științelor sociale rezultă din situații *conjuncturale*. Științele reprezintă doar un aport societal, cu funcții specifice de corecție și ameliorare și cu un rol redus în domeniul proiecțiilor și planului. Integrarea rezultă dintr-o alianță de tipul unui „compromis” între oamenii de știință și societate în ansamblul ei, și are evident un caracter, limitat. Cu toate acestea, eficiența socială a științei în capitalism nu poate fi subestimată: cu atât mai mult cu cît soluțiile preconizate sînt deseori rapid receptate și valorificate. În vestimentații tot mai mari pe care le fac statele capitaliste și marile corporații în științele sociale, nu au rămas fără urmări. Putem aprecia că științele sociale au adus o contribuție de loc neglijabilă oferind modele și tehnici operaționale de manipulare, de optimizare a deciziilor, de soluționare a unor tensiuni și stări conflictuale, de ieșire din numeroase forme de crize sectoriale etc. Abordarea materialist istorică permite înțelegerea acestui fenomen. Pentru că

în timp ce contradicțiile capitalismului sînt ireconciliabile la scara istoriei, ele pot fi atenuate pentru o anumită perioadă. Tocmai acest lucru determină, ca pe măsură ce cresc tensiunile sociale, se dezvoltă contradicțiile existente și apar noi tipuri de contradicții antagoniste, societatea capitalistă să facă apeluri sistematice și tot mai intense la aportul științelor sociale. Dar acest tip de aport, nu epuizează sfera de acțiune a științelor sociale în capitalism. Dialectica antagonică a societății capitaliste a dus la situația că în ultima vreme, în capitalism, procesul de integrare a științei include și participarea unor importante grupuri de oameni de știință la cercetări solicitate de partide comuniste și organizații progresiste¹²; soluțiile și strategiile furnizate fiind antagonice cu cele ale conducerii societății, exprimă *un nou tip de contradicție*, propriu capitalismului contemporan. Acest nou tip de contradicție este o altă expresie a impactului revoluției științifice-tehnice asupra societății.

În ultimele decenii, s-a produs un interesant fenomen de *diviziune socială a muncii științifice*, determinat de creșterea excepțională a numărului de informații științifice. În filozofie, sociologie, științe juridice, de exemplu, apar zilnic aproximativ 150 de articole și cărți. În alte discipline — chimie, fizică — cifrele sînt net superioare. În prezent, cercetătorul nu mai poate practic stăpîni cu mijloace personale propria sferă de informații. În aceste condiții, s-a produs un proces de separare a unor activități științifice: cercetarea, *ca proces de creație*, a cedat funcția elementară de identificare și stocare a informațiilor, care a devenit astfel obiectul unei activități specializate, preluată de un nou tip de profesioniști ai științei. Această separare cu implicații excepționale, a dus la apariția unui corp de agenți ai științei care numără, pe plan mondial, peste 900 de mii, promovează cercetări proprii comunicate în circa 700 de reviste de specialitate, dezvoltînd o disciplină științifică care interferează cu lingvistica (limbaje informaționale), sociologia (aspecte comunicaționale), psihologia (tipologii informaționale), informatica (stocări computerizate), economia (costuri), științe organizaționale (structuri, optimizări) etc. Transformarea acestui domeniu într-o disciplină științifică și universitară este exprimată, printre altele, de numeroasele catedre și facultăți, de instituțiile de cercetare de profil care funcționează în toate țările dezvoltate din punct de vedere științific.

Acest corp de lucrători științifici nu creează informații (cu excepția situației cînd promovează cercetări în propriul lor domeniu), ci le *identifică*, le *stocheză* și le *manipulează*, fiind practic singurii care au acces la stocul de informații științifice. Funcția socială a acestui corp rezidă în faptul că în prezent informația științifică a căpătat o *dimensiune strategică*. Existența unor structuri capabile să elaboreze, să identifice și să valorizeze rapid informații constituie un imperativ al cercetării moderne și arena unei competitivități nedisimulate. Se urmărește sistematic identificarea unor noi resurse, care să favorizeze creativitatea în condițiile cînd, *în general*, unitățile de cercetare se caracterizează prin similarități din punctul de vedere: 1. al personalului (capacitate profesională și spirit creator); 2. al dotărilor tehnice; 3. al tehnologiilor de investigație; 4. al stocurilor de informații și al instrumentelor de creștere a acestora.

Este de luat în considerație faptul că receptarea și valorificarea informației tind să devină o funcție a cărei semnificație pentru unele *unități de cercetare* depășește funcția de elaborare propriu-zisă de informații. Aceasta datorită faptului că *valoarea unei informații este o variabilă, funcție de structura de receptare, capabilă să o transforme într-o acțiune observabilă*. Sînt numeroase cazurile cînd o unitate de cercetare creează și emite o informație care este valorificată mai repede de către o altă unitate de cercetare, înzestrată cu o structură de receptare și un potențial de valorificare superioare. *Competitivitatea în știință se manifestă ca atare mai ales pe planul valorificării rapide a informațiilor*, dacă ținem seama de faptul că *în general*, stadiul de emanație a informațiilor nu cunoaște decalaje prea mari, la diverse unități de cercetare, apropiate ca nivel. Dar această nouă situație, creată în urma intensificării comunicației științifice internaționale și a reevaluării unor structuri de cercetare care dispun de capacitatea exercitării *controlului informațional* și a *valorificării rapide* a performanțelor mondiale, pun într-o lumină nouă numeroase aspecte ale dialecticii științei, ale strategiilor politicii științei. Pentru toate națiunile care promovează cercetări, accesul la stocul mondial de informații științifice reprezintă o condiție a eficienței propriilor lor investiții. În calculul eficienței investiției în știință un loc important îl deține capacitatea structurilor create de a încorpora în procesul cercetării proprii rezultatele obținute pe plan mondial. O investiție în știință care nu este însoțită de o investiție adecvată în mecanisme informaționale riscă să obțină performanțe reduse. Uneori se justifică efectuarea unor investiții precumpănitoare în mecanismele informaționale, structurile de cercetare fiind

¹² Asupra strategiei de integrare a științei de către mișcarea revoluționară un demers teoretic este susținut de Pavel Apostol în: *Calitatea vieții și explorarea viitorului*. Edit. politică, 1975.

chemate în astfel de situații să desfășoare prioritar cercetări de valorizare și finalizare a performanțelor mondiale.

Este semnificativ faptul că în România, după cel de-al IX-lea Congres al Partidului, dezvoltarea cercetărilor în domeniul științelor sociale și politice este inclusă ca o parte integrantă a planului dezvoltării economico-sociale. Academia de Științe Sociale și Politice ca organ de partid și de stat este investită cu mijloace de exercitare a unor funcții complexe de proiecție, îndrumare și control prin intermediul contractelor de cercetare care au un aspect economic. Planurile cercetării în științele sociale sînt astfel concepute încît să ofere un spațiu larg de îngemănare a exigențelor societale cu preocupările majore ale cercetătorilor. Elaborarea prealabilă a direcțiilor principale de cercetare are în vedere sarcini prioritare izvorîte din Programul Partidului, din indicațiile secretarului general, președintelui Nicolae Ceaușescu. Vastitatea obiectivelor investigației sociale, care cuprinde deopotrivă elaborarea unor soluții praxeologice izvorîte din problemele dezvoltării și complexității vieții sociale precum și cercetări fundamentale, inclusiv tratate și monografii care reclamă abordări teoretice la nivel superior, oferă o gamă extrem de bogată, capabilă să răspundă practic oricăror teme pertinente și relevante de cercetare. Distribuirea științifică a temelor de cercetare în raport de perioadele corespunzătoare tipurilor de planuri, — anuale, cincinale, decadaie, speciale — este determinată de complexitatea sarcinilor care urmează a fi soluționate în cadrul temelor respective, precum și de forțele de cercetare angajate, de mijloacele materiale aferente. În strategia planificării cercetării un loc esențial îl deține procesul de valorificare, care în ultimă instanță reprezintă singura formă riguroasă de validare inclusiv pe plan epistemologic, de cristalizare a eficienței sociale. La rîndul său procesul de valorificare este complex, incluzînd o varietate de căi și mijloace, de ordin economic, statistic, politic, ideologic ș.a. Planurile unice integrate de cercetare în științele sociale care cuprind organizațiile de învățămînt superior, de cercetare, de partid și de stat sînt expresia unei politici a științei fundamentată pe baza realităților concrete ale procesului de edificare socială din țara noastră. Caracterul original, creator al acestei politici se vedește în conținutul ideologic-politic al programului de cercetare, în metodologia planificării, pătrunsă de democratismul propriu orînduirii noastre socialiste, și care acordă un important rol în cadrul întregului proces al planului, cercetărilor înseși. Funcțiile conducerilor secțiilor științifice, organe alese, în realizarea planului se înscrie pe aceeași linie a democratismului organizării și conducerii cercetării.

Mutațiile profunde, structurale, pe care le parcurge știința în această perioadă de revoluție reclamă reevaluări și redimensionări conceptuale, determinări de fenomene și procese care în trecut cunoșteau forme latente iar astăzi apar pe prim plan, exercitînd influențe uneori decisive. Cercetarea științei intră într-o etapă cînd generalizările de ordin teoretic nu mai pot progresa fără numeroase studii sistematice, care să pună în lumină — sub unghi filozofic, sociologic și politologic — diferitele elemente și ponderea lor în ansamblul științei contemporane. Apariția unor concepte noi cum este conceptul de informație științifică care exprimă realități ale cercetării contemporane, determină necesitatea de investigații complexe, tocmai pentru descifrarea unor noi deschideri epistemologice și operaționale. Știința contemporană nu reprezintă pur și simplu o continuare a științei din secolul al XIX-lea. Deși nimeni nu poate contesta continuitatea pe planul cunoștințelor științifice, știința secolului nostru este un fenomen calitativ nou. Structurile ontologice și epistemologice sînt altele în condițiile „industriei cunoașterii”. Anumite particularități care o distingeau ca formă a conștiinței sociale se împletesc în prezent cu particularități care o definesc ca instituție socială și cu particularități care îi conferă funcția de factor al dezvoltării.

Revoluția științifică și tehnică reprezintă o relație fundamentală în strategia progresului contemporan, atît în capitalism, cît și în socialism. Cu toate acestea, ea are o funcție și un comportament diferit în dialectica progresului celor două tipuri societale. Sublinierea acestui aspect este esențială, deoarece principalele modele contemporane de progres emană de la aceste tipuri societale fundamentale, aflate într-o competiție istorică.

Precizarea impactului specific al științei asupra progresului social în socialism dezvoltă unele aspecte hotărîtoare ale forței competitive a socialismului, contribuind totodată la reliefaarea R.S.T., ca unul din factorii decisivi ai progresului istoric contemporan.

Eliminarea „politicii cu alte mijloace” (Klauswitz), ca modalitate de confruntare, face inherentă promovarea unor strategii care decurg din înseși particularitățile societale, precum și din stadiul actual de dezvoltare al factorilor care alcătuiesc în mod obiectiv forțe motrice ale progresului istoric. Progresul istoric impune prin înseși dialectica sa primordialității pe planul strategiilor, care dau expresie cerințelor unor legități ce se cer tot mai mult conștientizate. Revoluția științifică și tehnică, ca teren principal de confruntare în actuala etapă istorică, dezvoltă

în dialectica procesului de afirmare și amplificare, noi resurse pe planul competitivității, ale modelului socialist de progres social. Pe acest plan R.S.T. deschide pentru fiecare națiune angajată în procesul de edificare a unei civilizații de tip socialist un teren extrem de propice pentru inovații substanțiale, pentru afirmarea ei ca o forță istorică avansată și originală.

Dat fiind rolul decisiv pe care-l joacă RST în strategia de progres promovată de fiecare din cele două tipuri societale, toate componentele și funcțiile organismului național al științei se definesc și se dimensionează și din unghiul îndeplinirii de către știință a rolului care-i revine în această competiție istorică. Indicatorul funcționalității organismului național al științei îl reprezintă valorificarea la maximum și în mod real a *avantajelor structurale ale socialismului în planul RST*. Numai în acest caz știința se include în strategia globală a progresului.

Cu alte cuvinte, toate problemele organizării și conducerii științei naționale sînt subordonate simultan și *cerințelor optimizării strategiei globale* naționale de progres.

Iată de ce încadrarea științei, ca relație strategică a progresului național, în dialectica actuală a progresului istoric, generează o existență metodologică distinctă care cuprinde și nivelul expresiilor sale operaționale: necesitatea aprofundării *modului diferit* în care funcționează și se dezvoltă știința în RST din capitalism și socialism, precum și a particularității funcționalității ei în cadrul național oferit de realitatea românească.

Este vorba de un *demers metodologic*, prin care se asigură o optică lucidă și riguroasă asupra caracteristicilor actuale și în perspectivă ale științei în raport cu strategia progresului global al *națiunii noastre* socialiste, în elaborarea strategiei naționale globale de progres, în elaborarea expresiilor sectoriale ale strategiei globale (sectoare și domenii ale sistemului social dinamic). Tocmai datorită acestui rol special al științei în însăși devenirea și optimizarea structurii societății, afirmarea socialismului sub forma unor strategii naționale de progres, determină *revoluționarea componentei științelor sociale în ansamblul organismului științei*. Afirmarea multilaterală a acestui tip de societate deschide, în raport cu însăși știința, *epoca fuziunii organice* dintre „științele naturii” și cele „social-istorice-umane” într-o unică știință. Este un proces structural, fundamental și pe care Marx l-a prezis încă în „Ideologia germană” la mijlocul secolului trecut. Întrucît „baza ontologică” a acestui proces o reprezintă tocmai realitatea socialismului ca strategie globală națională de progres, această caracteristică a științei nu este pur și simplu un *efect* al RST, ci al mutațiilor generate de socialism în arhitectura și funcționalitatea științei.

Se poate susține că atît *ascendența* vertiginoasă a *componentei științelor sociale* în ansamblul științei, cît și *fuziunea* dintre cele două registre clasice ale științei („natural”-social), chiar dacă în prezent pot fi descifrate, ca realizări remarcabile și în sistemul științei din societatea capitalistă, atît prin geneză cît și prin finalitate specifică reprezintă creații imanente și majore ale socialismului. În măsura în care știința are un caracter internațional, ele se impun ca dimensiuni emergente și comune ale RST. În măsura în care știința reprezintă o relație strategică a progresului istoric contemporan, cele două procese pot și trebuie să fie tratate ca *avantaje structurale* ale socialismului.

Pe acest fond istoric, liniile directoare, concepute și promovate de conducerea partidului nostru, ale strategiei progresului României în ultimul deceniu, își adîncesc și îmbogățesc semnificațiile lor, dobîndind și valoarea de *soluții istorice*, aduse unor probleme care de mult își așteptau rezolvarea și fără de care se diminuau avantajele structurale deținute de socialism în actuala competiție cu capitalismul. Este destul să ne referim la amploarea și intensitatea preocupărilor în vederea integrării economiei, științei și tehnologiei românești pe magistrala progresului tehnic mondial, — proces care a culminat cu axarea actualului cincinal pe RST precum și promovarea ca principală direcție strategică a dezvoltării științei, instruirii și educației la nivel mediu și superior a integrării dintre: *cercetare, învățămînt și producție*. Direcțiile menționate, detașate ca necesar-istorice, fundamentate teoretic și aplicate în viață, sînt o expresie a dezvoltării creatoare a marxism-leninismului de către conducerea partidului nostru; ele reprezintă acele jaloane istorice obiective prin care se marchează că și în planul valorificării științei, România a intrat într-o fază calitativ nouă. Abia acum devin primordiale tocmai dimensiunile specifice strategice ale științei. Aceste dimensiuni sînt raportate la semnificația istorică a progresului națiunii noastre socialiste, semnificație care nu poate fi definită complet în afara cadrului competitiv care angajează la maximum cele două strategii de progres ale civilizației contemporane.

Trebuie subliniat că științele tehnico-naturale au în prezent un *avans remarcabil* în ceea ce privește elaborarea și operațiile cu modele informaționale, ceea ce atestă un stadiu avansat de gîndire abstract-sistemică. Această experiență, desigur, va fi preluată de registrul științelor și practicilor social-umane, care și ele încă de pe acum, prezintă o acută deschidere informațional-epistemologică.

Amplu proces, integrarea cercetării în opera de edificare socială proprie societății noastre (ca demers teoretic și ca experiment social) solicită:

- elaborarea de modele conceptuale și informaționale optime proprii acțiunii decizionale, sistemului de cercetare în relația sa autonomă și sistemului cercetare-experiment social;
- „omologarea” acestor modele, în plan conceptual și praxeologic și elaborarea unui sistem unitar subordonat obiectivelor strategice și tactice, în expresia lor adecvată fiecărui palier al dinamicii organismului social.

Procesul de elaborare de modele informaționale, conceptuale, ca și acela de „omologare” a lor praxeologică, trebuie să asigure predominarea structurilor „deschise”, cu capacitate de auto-inovare, de maximă receptivitate la nou, la diversitatea de alternative și posibilități pe care le oferă sistemul social devenit obiect al acțiunii decizionale și experimentului social. Modelele elaborate și integrarea lor superioară au drept criteriu de funcționalitate și eficiență rata medie a inovațiilor științifice obținute, și valorizate. Indicatorii acestui criteriu sînt calitativi și cantitativi. Între cei cantitativi rezultați din înseși structura științei, se desprind ca prioritari cei care dau expresie ponderii cercetărilor eficiente social. Aceste cercetări care sintetizează capacitatea și vocația subiectului epistemic cu exigențele societale, singurele care se pot justifica științific și social și care oferă măsura organismului național al științei, reclamă reevaluări sistematice a propriului lor status, a gradului și tipologiei de integrare socială. Pentru că forța creatoare a colectivelor de cercetare din științele sociale, depinde mai ales de treapta de integrare a cercetării sociale în structurile experimentale și decizionale.

Abordarea problemelor științelor sociale în lumina strategiilor de progres ale națiunii noastre socialiste subliniază semnificația socială pe care o poate dobîndi identificarea unor noi resurse ale cercetării. Odată determinate ca factori ai potențialului creator, ele, păstrîndu-și caracterul problematic pentru fiecare cercetător, devin totodată o problemă a politicii științei, a cerințelor perfecționării și eficientizării ei permanente.

Pe de altă parte, prin identificarea acestor resurse demersul social poate dispune de tehnici și scheme operaționale, care fără a înlocui matricele tradiționale, precumpănitor ideologice, de influențare, le pot suplimenta cu o altă forță.

Includerea științelor sociale, inclusiv sub aspectul ingineriei sociale, în strategiile contemporane ale progresului se află abia la începutul unui proces complex, care va reclama cu necesitate numeroase experiențe, ajustări și reevaluări. Tot așa cum o condiție hotărîtoare pentru promovarea științelor sociale o reprezintă deplina juxtapunere între centrii informaționale, experimentale și decizionale. Așa cum din punct de vedere logic, structura unei revoluții științifice subînțelege afirmarea *treptată* a noilor paradigme, fiind exclusă cu desăvîrșire formula „deux ex machina”, tot astfel afirmarea cuprinzătoare a funcției științelor sociale va constitui fructul unei întregi perioade istorice, în cadrul căreia procesul de maturizare al acestora se va împleti cu o amplificare considerabilă a gradului de receptare a posibilităților de predicție și inginerie pe care ele le oferă. Există motive să privim cu încredere și optimism aportul viitor al științelor sociale, înțelegînd totodată că eforturile teoretice și praxeologice desfășurate în prezent reprezintă condiții sine qua non ale progreselor viitoare. În acest sens desfășurarea cercetărilor proprii pecum și menținerea contactului — prin informare — cu stadiul mondial teoretic și praxeologic reprezintă după părerea noastră un imperativ al organizațiilor naționale din domeniul științelor sociale.